

Diplomitöö
370328

1.

Karl Kivi diplomitöö

Kivi, Karl

Diplomitöö

370328

1.

Karl Kivi diplomitöö

Kivi, Karl

Rakuldar.
Hüf.
4. III. 1938.

H. V. 1.
TARTU ÜHISKOLA
SIHISTOORIAMÜSEUM

29 märtsil 38

284, 1-9

AA

2790

Sõjavahendid.

Karl Kivi diplomtöö.

Ü.R. 9.V. 38

1. peatükk.

Suhtumine sõjasse vana- ja keraajal.

Enne kõnelevas töös käsitletava teema ülevaateks arutamisele asumist vaatlime üldse suhtumist sõjasse vanaajal ning sõjaõiguse tekkimise algmeid keraajal. „Sõda vahetab puhtlooduslikult kõigi riikide vahel,“ ütles üks Platon'i ühe dialoogi osalisi. Kuigi võib citada vanaaja suhtes sõjaõigust kui rüüstust, leidub tema, kui ka ilolise rahvusvahelise õiguse algmeid kahtmata juba tollal, vähemalt kitsamas ulatuses, nagu näit. kreeka linnriikide omavahelises sõdades, samuti Roomas fetsiaalide komiteedol sõjaõiguse kohta. „Sõjas peidi armu hoidma neile, kes

olid pagenud templisse; avalikse mängukohti ja pühakohti
 ei loetud hävitada. Kreklased pidid omavahel korraldama
 ma, katsuma lahendada taltsid vahukohti kaudu ning
 sõdade püramisens kutsuti ellu Amphitroonia nõukogu
 Delfis. Plato (Respublica, V) peitab sõjapidamise
 jooks eskerju, nagu: ükski Kreena linn ei või teist orjas-
 tada; asundite ja majade põletamine teeb kahjata, sest
 vaenlast peab kds, sama kui kedagi, kellest võrd saab sõber;
 kombataididest ehk võitjatest teeb oraldada mittevõit-
 lejad, -sega ei tule terve linna nassi ja lapsi pidada
 vaenlasteks."!)

Täiesti vastupidine ning eitar suhtumine sõjasse, seloo-
 mustab ristiusku, vähemasti enne tema valitsevaks riigiu-
 suks saamist. Tingimustetu ja teieloenu rahu põhimote
 valitseb alul kirikus ja esimeste sajandite kristluses ühis-
 konnas. Igaregine sõda on kuulutatud antuks ning

!) H. Piip, Rahvusvaheline õigus, 37.

sellest osavõtt tunnustatud mittesõjaväe Kristuse järelkäija
 kohustega. Esimesed kristlased olid tõenäoliselt rahu lapsed
 ning nad keeldusid teenimast rooma legionides. Ning illegi
 paganliku keisri taganõusõmised ei suutnud neid murda.
 Kuid truuduse kristluse erilisele vormile hävitas kiriku
 ise muutudes usulise vabariigi ühinguks riiklikuks asutiseks.
 Sellega seoses muutub ristiusk eriliseks rühmaga sisemisest
 religioosist rangelt reglementeeritud ja punktformaalselt
 väliseks kultuseks. Selline muundumine paratamatult ei
 jää kajastumata kristliku ühiskonna vastas sõjale ja
 rahule. Kristliku kiriku ja ühiskonna vastaste vaadete
 parima väljendaja ja peegeldajana võib Püha Au-
 gustinus (+430). Tema vastast arvestatavatest romaag-
 sed teooriad õiglastest ja seaduslikust sõjast, temaga
 alates kujuneb suhtumine sõjasse kui tarvilikuks,
 vältimatuse põhuse, mis on seepärast ka täiesti li-
 bidaar, võides olla koguni õiglane. Muide - selle kor-

val jääb peisma ka täiesti eitar suhtumise sojasse, kuid täa-
 rased suhtumised peisivad ning arenevad kogu kessaja väl-
 tel rooma riikide seisundilt juba lahkusest, nr. ketserlase
 pinnal.

Kas sellise riikide muundumise tagajärjel esineb mingit
 vahet või muudatust, progressi kessaja vahetorras sojaga,
 võrrelduna sama vahetorraga vanaajal? See vahe või muuda-
 tus, progress seisab linnel. — Kessag, tänu teatavale moraalsele
 arengule ning tänu teatud määral tekkinud kristlike rahvas-
 te liiketevuulusustundele, taganeb antiksessit soja kummar-
 damisest, mida peeti vanaajal normaalsena seisuorras
 rahvaste vahel. Kessagne ühiskond hoidub konfliktid - ta ei
 erta sõda, ent ka ei kummaranda teda. Kessagse inimese mõt-
 temaasmas ja ideedes, kuid ka peamiselt vaid seal, sõda
 ei esine enam normaalselukorrasna naaberriigi suhtes; ala-
 tine, normaalsesugund, üldreegel on rahu. Kuid säärase
 mõtetiku korral, mis ilmestab rahkem kessaja teoreetlixi

vaated kui nii võib öelda, on väga iseloomuliku paavst Gregorius VIII julmad sõnad, mis kajastavad sama ajastut teisest, praktilisest ehk tegelikest küljest: „Ira neetud olgu inimene, kes hoiab oma mõõka verest.“¹⁾ Need sõnad on romaja tooruse ja sõjaruse parimad toetajad, kuna need on olnud Kristuse õpetuse ametlik ja vältumatu tõlgendaja.

Siiski - sõda on muutumas ning muutub sellel ajastul loomulikest seksuorvast rahvaste vahel orandikuks ja ajutiseks seksuorvõitluseks, olundiks, mis tingitud vaid äärmisest vajadusest. Selline tunnetus, mis on Lääne-Euroopa rahvaste kokkuvõttes teadvuse vahendite ning loogiline järeldus, on lähtepunktiks reele seksuorvõitlusele ning faktidele.²⁾

1) Sõda on romajal juba käärimine vahend, mida rakendatakse vaid viimastel korral lahendada rahuvaheline konflikt enam rahulike vahenditega - alates va-

¹⁾ E. Nys, Origines du droit international, 20.

²⁾ M. Taube, Источники мифа и права в ромеянских источниках, 12-13.

hooajast, kui täiendavalt selliste vahendite seas reeni representatiiv-
deni, mis tihtri väga vähe erinevad avaldustest sajast.

2) Sõda kui äärmine vahend, seegi olles juba otsustatud,
võib ja peab püüdnud vältida hädavajalikemate toimingutega vaen-
lase vastu, nüüsis võimaldades teatud normimist teava raol.

3) Sõda, mitte enam olles vanaja sõda contra omnes,
on rangelt piiritletud vaid vaidlivate riikide vahelkorraga
ning ei hõlma kolmandaid, konfliktis mittepuutuvaid riike-tä-
nu millele erandkorraldelt teie enamud, kuni kindlalt justjenda-
tud eraprobleemide riikide mõiste, tuntud eraprobleemidega.

Osalt sisalduvad need jõud kemaja sotsiaal-polititise korra üldises põhielemendis, millele kujutas enesest eralist iseloomuliku kultuurilis-ajaloolist ajajärku võrrelduna vanasajaga (samuti ka uusajaga), osalt peituvad nende elementidega põhjustatult tolle aja sõjakogemuste searaldusis. - Ühelt poolt nii väga iseloomustavad kemaja mõistele kultuurilis-ajaloolised jõud ka tolinklus ja feodalism, teiselt poolt riigitiisus ja palgasõdurite ja esimeste alaliste vägede distsiplineering. Väimase tegurina, mis astas kaasa sõjakogemuste korranamisele, ei saa jätta mainimata ka keskaegset teadust. 1)

Kiruk järelovalt oli üks tegureid sõjajõuse loomises. Tema tegevuses võib märgata 3 peasuunda või momenti: a) jüüri luua läidliku rahu kristlike rahvaste peres või selle võmatuseel vähemalt ajutist rahu (pax et treuga Dei); b) teoreetlised katsed määratella õiglase sõja mõistet (guerre juste), mis

1) M. Taube, Труды юрисконсул Мухоморова, 155.

oleks lubatud vastandina mitteõiglasel ja järelevalt lubamatule
 sojale kristliku maailma õigulikus ja moraalses teadvuses; c) sõ-
 jategenuse faktiline mõistamine tema pehmenemise ja teatud
 õiguseisutuste loomise mõttes. 1)

Feodaalne riik rändis kiriku õpetusega õiglasest sojast ja
 teatud juriidilist alarist, juba causa, algatas ning viis ellu vaa-
 te sojale kui õigusprotsessile. Vaade sojale kui õigusprots-
 sessile on seletatav sellega, et feodalismi ajastu on jõu trium-
 feeringu ajastu, mil jõudu loetakse diktumustatud ja nor-
 maalsens kohtulraus tõendusviisiks (kohtulise raheviitluse
 ajastu). Vasallide sojad faktiliselt pole midagi rohkem, kui vaid-
 lused nende vastastike läänõiguste üle. Nüna aga feodaal-
 süsteem kolmas kogu Lääne-Euroopat, pidiid sama feodaal-
 õiguliku iseloomu orma ka tooregred suured rahvusva-
 helised kokkupuured. Ka sellised kokkupuured omandavad sama-
 suguse konstruktsiooni, saavad vaadeldavaks kui õigus-
 1) M. Taube, Ilpõrõgenuse Nõya u Nõraba, 1855.

protsessid. M. F. Laurent'i järel) kohtaliku ka-
 hevoitluse reeglid lennol suurele varidevahelise sõdadele ja
 sõda, see rühvate duell, omandas sellisel moel omad reeglid.
 Erandi moodustasid vaid võitlused, nagu muu seas ka meie
 kodumaa vallutamise.

Need sagetasid feodaalajasta sõjad pole osalt enam
 seda, mis nad olid vanajal - nad pole enam aselikud enese jõe
 tarvitamiseks, vaid relvade abil katsutakse jõule, kelle pool
 on õigus. Tihti on see süski vaid jumalavõitu nimega mas-
 kitud julm omavoli, kuid see ei kummuta veel põhimo-
 tet. Nüüis määratakse lahingud, eriti otsustavad, sõdivate
 poolte vastastikusel nõusolekul kindlaks määratud kohas ja
 kindlaks määratud ajal. Heitlus ise on puht tüüteline - see on ri-
 da reegliparasiid kahe võitluse mõlemate poolte vahele, see
 on suar turniir. Sõda võib koguni asendada kahe võit-
 lusega, kuningate vahel ning selliseid valjanutseid duellile
 M. F. Laurent, Etudes sur l'histoire de l'humanité.

valitsejate vahel osineb.

Nii teinib aldkohuslikkuse teadmis vaate juures sojale kui oigusprotsessile, kui aarmisele vahendile toetada oma oigust, millele vaidleb vastu tema riik. Jargmist teatud maalaral vahest Verdi julget vaadet on valjendatud kenaja Korgi eluavaldiste, nii sus ka sojaoiguse suhtis: „Kogu kumme kenaja periood kannab enesel väga selgelt margaitud oiguslikku iseloomu ja kogu tema ajaloa aluseks on oiguse rale.“)

Teodabismi tähendus nuidisreegse sojaoiguse tekkimise motes siiski piirdub rohkem aja vormilise küljega, puutumata sojalise praktika sisetest poolst, mitte mõjustades teatud soja oiguse institutide tekkimist.

Riiklik, kui kesnaegne instituit, on tulemus riivra ja feodaalnoora vastanditusest tegevusest. Riiklikuses muundub feodaalne sojamees riiklikuks sojamees, kes enib teatud kolb las-religioonide sichte. See on feodaalne-germaanliku elemendi
1) Ny s, Origines, 96.

sihtsus kristlik-katolikuks. Tema otseng kuulub XII, XIII ja osalt XIV sajandisse.

Kristlik-katolikuks element kohustas rüütlit kaitsma kirkut, heitma armu ja kaitsma korda nõtru ja raitsetud (senni suuri rüüldormatu: „Honorer et servir ce qui est faible“)¹⁾

Reodaal-germaanliku element esitas rüütli järgmised nõuded: isikliku vahvuse, s. o. rüütliku heleduse nõue, mis eeldas vahvust võrdses heitluses, millest sõltub halastamõõde haavatud ja vangistatud vaenlaste suhtes. See tähendab teatud reeglite, normide sissetoomist endise püramatuse soja omavoli valdkonda.

Nii siis rüütlid tõid endise seadusetusse satta teatud rüütliku au reeglid, teatud sõjalise moraal, normid, mida loeti üldkohuslikeks kogu kristlikus Lääne-Euroopas, ent mitte paganate juures, ent mitte meist, nagu teame oma ajalooost. Lühikese esimene alus motiividele (mitte-kombatantside) mõistele, tumustatavase range ja haavatud. Võrdse heitluse ja rüütliku viisakuse

¹⁾ Schurri, Les grandes légendes de France p. 30. (Taube järel).

ideest kooruvad välja valise, formaalse sõjapalge reeglid. Kõrgis-
le reeglite järel käitumine annab sõjale ausa, lilla bonne
guerre'i mõiste. Nende normide kogum moodustab eriselt teatud
lõdeuroopa-liku rüütlisõjuse, mis on esimene rahvusvaheline sõja-
õigus. Neid reisi tõrgeid reloomude ja kormide toorast see
jõu tihki surmud kirjeldatus, põrnudes kokku tolle aja inimete
jõumure ja ahnusega. Sõda seei saanud jätta mõjutamata
tõrgeid sõjapraktikat, vaatamata kõigile, kahtlemata ardates
kaasa sõja humaniseerimisele ja mitmesuguste reitõrgeid sõ-
jajõu institutide surmole.

XIV ja XV sajandil hakkab hääduma ja kaduma poliitiline
feodalism ning kaasas sellega ka rüütlid kui ainukesed sõja-
mehed. Neid asendavad palgasõdurid ja esimesed alalised regu-
laarid. Kuningad ja väepalvad, omandanud kinnu, feodals-
mi ja rüütlisõjuse vaated sõjale, istutasid sellised vaated ka-
tud mõral ka oma taltsutamatusse sõdurite hulka nende ren-
de distiplineerimise mõttes. Neis palgasõdurite ja esimeste ala-

lüüvõgede distsiplineerimise katses tulebki näha sõjaväe mõ-
 tet ja eesmärgest XIV ja XV sajandil. Riivide eesotsas, kes
 sellele oma sõjavägede taltsutamisele distsiplineerimise teel osusid,
 kirjutades neile ette teatud käitumise reeglid väenlase suhtes,
 tuleb märgida Inghismaad. Kuulutatakse puutumatuses naised,
 lapsed, vaime, pöllumehed, piiratakse ja koguni keelata-
 se võimimine (eriti kirinate), tekitab rüüstis, tsüüronide süsteem, ke-
 jusevaad sõjavägede kohtlemise reeglid jne. Ning need määru-
 sed, talle rangelt karistusele nende võimuse eest, ei jäänud
 surnud kirjatähks.

Üldise tegurina, mis mõjus kaasa teatud juradikrite põhinõ-
 tete tekkimisele sõjas, ei saa jätta mainimata, nagu juba tähen-
 datud, kes kaegset teadust. Need põhinõtted keelutavad
 enesest pehtaabstrahtset teooriat, doktriini, mis oli tihti liikent-
 nev rahurahelise elu praktikast. Kuid sellele vaatamata ei
 saa seda täielikult ignoreerida, sest see doktriin, mida tunnus-
 Nys, Note pour servir à l'histoire littéraire du droit internat.
 en Angleterre, 116-117. (Taubert järel).

tas kogu toaegse teaduse maailm, ei saanud olla erimata mõju
ka rahvaheliste sõdade praktikale.

Selle keraegse õpetuse peamiseks esindajaks oli XIII sajandi
diakoni Tomas Aquinas. 1) - Õiguspärase ja korraliku
sõja (guerre régulière), vastandina korraldile, mittereeglipärasele,
mõiste kujundavad 3 tingimust. Need 3 tingimust puutu-
vad: a) sõjaõiguse subjekti, b) sõja põhjused ja
c) sõja pidamise viise.

Mis puutub subjekti, siis selleni, et olla korraldane, sõ-
da peab olema seaduslik (guerre légitime), s.t. peab
olema kuulutatud seadusliku valitsuse poolt, isiku poolt, kes
on oma suveräänsed tütta õigust (auctori-tas) pidada sõda.
Keraaja teaduse (õieti keraaja loom) seisukohalt on seadus-
likud vaid suured rahvahelised sõjad, sõjad suurte sõltuma-
tute riikide vahel; tähtsamate feodaalide relvastatud konna-
pölvad, raarimata juba väikeste krahvade „erisõdade“
1) Taube, Ilpursus, 196.